APORTUL UNIUNII EUROPENE ÎN PROTEJAREA DREPTURILOR OMULUI ȘI LA CONSOLIDAREA MULTILATERALISMUL INTERNAȚIONAL

THE EUROPEAN UNION'S CONTRIBUTION TO THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS AND THE PROMOTION OF INTERNATIONAL MULTILATERALISM.

Emilian POTÎRNICHE
Universitatea de Stat din Moldova
e-mail: *emi.potirniche@gmail.com*

CZU: [341.231.14:342.7]:061.1EU

Rezumat: Lucrarea analizează evoluția protecției drepturilor fundamentale în Uniunea Europeană, cu accent pe consolidarea cadrului juridic european după intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona și pe rolul Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene ca izvor de drept primar. Studiul examinează fundamentele normative ale protecției drepturilor fundamentale, raportul dintre Carta UE și Convenția europeană a drepturilor omului, rolul Curții de Justiție a Uniunii Europene în interpretarea și aplicarea Cartei, precum și principalele mecanisme instituționale de garantare a drepturilor în spațiul european. O atenție distinctă este acordată Agenției pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene, rapoartelor anuale privind aplicarea Cartei, procedurii prevăzute de art. 7 TUE, programului „Cetățeni, Egalitate, Drepturi și Valori” 2021–2027 și mecanismelor de susținere a societății civile. Totodată, articolul abordează dimensiunea externă a politicii europene în domeniul drepturilor omului, evidențiind implicarea UE în cadrul Organizației Națiunilor Unite, în Consiliul ONU pentru Drepturile Omului, în mecanismul Evaluării periodice universale și în acțiunile externe privind drepturile omului și democrația. Studiul demonstrează că Uniunea Europeană dispune de o arhitectură juridică și instituțională avansată, însă eficiența acesteia depinde de aplicarea consecventă a valorilor fundamentale atât în interiorul Uniunii, cât și în relațiile sale externe. În concluzie, drepturile fundamentale constituie nu doar un domeniu juridic specializat, ci fundamentul identitar, normativ și politic al proiectului european contemporan.

Cuvinte-cheie: *drepturi fundamentale, Uniunea Europeană, Carta drepturilor fundamentale, CEDO, stat de drept, Curtea de Justiție a Uniunii Europene, multilateralism, ONU, CERV.*

JEL: K33; K38; F53; F55; F59.

Abstract: This study analyses the evolution of the protection of fundamental rights in the European Union, with a focus on the consolidation of the European legal framework after the entry into force of the Treaty of Lisbon and on the role of the Charter of Fundamental Rights of the European Union as a source of primary law. The paper examines the normative foundations of fundamental rights protection, the relationship between the EU Charter and

the European Convention on Human Rights, the role of the Court of Justice of the European Union in interpreting and applying the Charter, as well as the main institutional mechanisms for guaranteeing rights within the European legal order. Particular attention is paid to the European Union Agency for Fundamental Rights, the annual reports on the application of the Charter, the procedure under Article 7 TEU, the Citizens, Equality, Rights and Values Programme 2021–2027 and the mechanisms supporting civil society. At the same time, the article addresses the external dimension of EU human rights policy, highlighting the Union's involvement within the United Nations, the UN Human Rights Council, the Universal Periodic Review mechanism and external actions in the field of human rights and democracy. The study argues that the European Union has developed an advanced legal and institutional architecture, yet its effectiveness depends on the consistent application of fundamental values both within the Union and in its external relations. The paper concludes that fundamental rights represent not only a specialised legal field, but also the normative, political and identity foundation of the contemporary European project.

Keywords: *fundamental rights, European Union, Charter of Fundamental Rights, ECHR, rule of law, Court of Justice of the European Union, multilateralism, UN, CERV.*

JEL: K33; K38; F53; F55; F59.

Introducere. Evoluția Uniunii Europene demonstrează trecerea treptată de la o construcție economică, centrată inițial pe integrarea piețelor și pe cooperarea sectorială, la o uniune juridică și politică fundamentată pe valori comune. Dacă primele Comunități Europene au urmărit în principal reconcilierea economică și prevenirea conflictelor prin interdependență, dezvoltarea ulterioară a integrării europene a condus la consacrarea democrației, statului de drept și drepturilor fundamentale ca elemente definitorii ale ordinii juridice europene. Astăzi, Uniunea Europeană nu poate fi înțeleasă doar ca piață internă sau ca sistem de politici comune, ci și ca ordine normativă care pretinde că protecția demnității umane, libertății, egalității, solidarității și justiției constituie temelia sa juridică și politică.

Tratatul de la Maastricht, semnat la 7 februarie 1992 și intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993, a creat Uniunea Europeană și a introdus o arhitectură instituțională care a depășit dimensiunea strict economică a Comunităților Europene. Ulterior, Tratatul de la Lisabona, semnat la 13 decembrie 2007 și intrat în vigoare la 1 decembrie 2009, a consolidat natura juridică și politică a Uniunii, conferindu-i personalitate juridică prin art. 47 TUE și consacrând Carta drepturilor fundamentale ca izvor de drept primar, cu aceeași valoare juridică precum tratatele [1].

Prin art. 2 TUE, Uniunea se întemeiază pe valorile respectării demnității umane, libertății, democrației, egalității, statului de drept și respectării drepturilor omului, inclusiv ale persoanelor aparținând minorităților [1]. Art. 3 TUE stabilește obiectivele Uniunii, printre care promovarea păcii, a valorilor sale și a bunăstării popoarelor sale, combaterea excluziunii sociale și a discriminării, promovarea justiției

și protecției sociale, egalitatea între femei și bărbați, solidaritatea între generații și protecția drepturilor copilului. În plan extern, art. 21 TUE prevede că acțiunea Uniunii se bazează pe principiile democrației, statului de drept, universalității și indivizibilității drepturilor omului și libertăților fundamentale [1]. În acest context, Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene reprezintă principalul instrument normativ al protecției drepturilor fundamentale în ordinea juridică a UE. Proclamată la Nisa în anul 2000 și devenită obligatorie juridic prin Tratatul de la Lisabona, Carta reunește drepturi civile, politice, economice și sociale, structurate în jurul a șase titluri: Demnitate, Libertăți, Egalitate, Solidaritate, Drepturile cetățenilor și Justiție. Această structură reflectă caracterul indivizibil al drepturilor fundamentale și depășește separarea tradițională dintre drepturile civile și politice, pe de o parte, și drepturile economice și sociale, pe de altă parte [3].

Actualitatea temei este determinată de multiplicarea provocărilor la adresa drepturilor fundamentale: războaie, migrație forțată, discriminare, discurs al urii, terorism, supraveghere digitală, regres democratic, presiuni asupra independenței justiției, restrângerea spațiului civic și fragilizarea încrederii în instituțiile democratice. În asemenea condiții, Uniunea Europeană este chemată să demonstreze că drepturile fundamentale nu constituie doar valori declarative, ci standarde juridice aplicabile, monitorizabile și opozabile atât instituțiilor europene, cât și statelor membre atunci când acestea aplică dreptul Uniunii.

Importanța temei este amplificată și de tensiunea dintre dimensiunea internă și cea externă a politicii europene privind drepturile omului. Pe plan intern, Uniunea trebuie să asigure respectarea Cartei, a statului de drept și a principiilor democratice în statele membre. Pe plan extern, ea se afirmă ca actor normativ global, promovând drepturile omului, democrația și multilateralismul în cadrul ONU, al Consiliului ONU pentru Drepturile Omului, al dialogurilor bilaterale și al instrumentelor de cooperare internațională [12]. Credibilitatea externă a UE depinde însă de coerența aplicării valorilor sale în interiorul Uniunii.

Scopul cercetării constă în analiza cadrului juridic, instituțional și multilateral prin care Uniunea Europeană protejează și promovează drepturile fundamentale. Obiectivele studiului sunt: examinarea statutului juridic al Cartei drepturilor fundamentale; analiza raportului dintre Carta UE și Convenția europeană a drepturilor omului; evaluarea rolului Curții de Justiție a Uniunii Europene în consolidarea protecției drepturilor; identificarea principalelor mecanisme instituționale și financiare ale UE; evidențierea dimensiunii externe și multilaterale a politicii europene în domeniul drepturilor omului.

Gradul de investigare a problemei. Protecția drepturilor fundamentale în UE constituie un domeniu amplu cercetat în literatura juridică, în jurisprudența euro-

peană și în documentele instituționale ale UE. Tema este abordată din perspectiva dreptului constituțional european, a dreptului internațional al drepturilor omului, a raportului dintre ordinea juridică a Uniunii și sistemul Convenției europene a drepturilor omului, precum și a dimensiunii externe a politicii europene în domeniul drepturilor omului.

Un prim nucleu de cercetare privește statutul juridic al Cartei drepturilor fundamentale. Odată cu intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, Carta a dobândit aceeași valoare juridică precum tratatele și a devenit obligatorie pentru instituțiile, organele, oficiile și agențiile Uniunii, precum și pentru statele membre atunci când pun în aplicare dreptul UE [1]. Literatura evidențiază astfel transformarea Cartei într-un veritabil criteriu de validitate a actelor europene și a măsurilor naționale care intră în domeniul de aplicare al dreptului Uniunii, conferindu-i o funcție constituțională în protecția drepturilor fundamentale.

O direcție distinctă analizează raportul dintre Carta UE și Convenția europeană a drepturilor omului. Art. 6 alin. (2) TUE prevede aderarea Uniunii la CEDO, iar art. 52 alin. (3) din Cartă urmărește asigurarea coerenței standardelor de protecție pentru drepturile corespunzătoare celor garantate de Convenție, fără a exclude un nivel mai ridicat de protecție în dreptul UE [1]. Procesul de aderare rămâne însă complex. Avizul 2/13 al CJUE a constatat incompatibilitatea proiectului de acord din 2013 cu autonomia ordinii juridice a Uniunii [6], iar negocierile ulterioare și textul revizuit din 2023 confirmă persistența unor dificultăți constituționale și instituționale semnificative [7].

Jurisprudența Curții de Justiție reprezintă un alt domeniu central de analiză. Cauza Digital Rights Ireland și Seitlinger, prin care a fost invalidată Directiva 2006/24/CE privind păstrarea datelor, a demonstrat rolul Cartei în controlul proporționalității ingerințelor în viața privată și protecția datelor cu caracter personal [8]. Hotărârea confirmă că obiectivele de securitate publică nu pot justifica măsuri generale și nediferențiate care afectează substanța sau exercițiul efectiv al drepturilor fundamentale. Jurisprudența CJUE contribuie astfel decisiv la transformarea Cartei dintr-un reper normativ într-un instrument efectiv de protecție jurisdicțională.

Literatura examinează, de asemenea, arhitectura instituțională de garantare a drepturilor. Agenția pentru Drepturi Fundamentale a UE, Ombudsmanul European, Comisia Europeană, Parlamentul European și Curtea de Justiție exercită funcții distincte, dar complementare, de monitorizare, prevenire, control și remediere. Rapoartele anuale privind aplicarea Cartei și evaluările FRA permit identificarea tendințelor, vulnerabilităților și dificultăților persistente în statele membre [9; 10].

O dimensiune importantă privește instrumentele financiare destinate promovării valorilor și drepturilor fundamentale. Programul „*Cetățeni, Egalitate, Drepturi*

și Valori” 2021–2027, instituit prin Regulamentul (UE) 2021/692, susține egalitatea, nediscriminarea, participarea civică, protecția valorilor Uniunii și prevenirea violenței [4]. În plan extern, acest cadru este completat de Planul de acțiune al UE pentru drepturile omului și democrație, prelungit până în 2027 [11].

Dimensiunea internațională a protecției drepturilor fundamentează, la rândul său, analiza UE ca actor normativ global. Participarea Uniunii în cadrul ONU, Consiliului ONU pentru Drepturile Omului, mecanismelor multilaterale și dialogurilor bilaterale confirmă intenția de a proiecta în exterior valorile și standardele sale [13]. Totuși, literatura evidențiază o tensiune persistentă între ambiția normativă și aplicarea practică. În interiorul UE, problemele privind statul de drept, independența justiției, libertatea mass-mediei, protecția minorităților și discriminarea demonstrează că existența unui cadru juridic avansat nu garantează automat respectarea efectivă a drepturilor. În acțiunea externă, promovarea acestora poate intra în tensiune cu interesele de securitate, migrație, energie sau stabilitate geopolitică.

În ansamblu, gradul de investigare a temei este ridicat, dar cercetarea rămâne deschisă în privința coerenței dintre mecanismele interne și externe, a eficienței controlului jurisdicțional și instituțional și a capacității Uniunii de a asigura aplicarea consecventă a propriilor standarde de protecție.

Materiale utilizate și metode aplicate. Pentru elaborarea studiului au fost utilizate surse juridice primare ale UE, documente internaționale, jurisprudență relevantă, rapoarte instituționale și studii academice. Baza documentară include TUE, TFUE, Carta drepturilor fundamentale a UE, Convenția europeană a drepturilor omului, Regulamentul (UE) 2021/692 privind instituirea Programului CERV, Strategia Comisiei Europene de consolidare a aplicării Cartei, rapoartele Comisiei Europene privind aplicarea Cartei, rapoartele Agenției pentru Drepturi Fundamentale, documentele SEAE și documentele ONU privind drepturile omului [1]. Metoda analizei juridice a fost utilizată pentru examinarea dispozițiilor tratatelor, ale Cartei și ale legislației secundare relevante. Metoda dreptului comparat a permis analiza raportului dintre Carta drepturilor fundamentale și CEDO, cu accent pe art. 52 alin. (3) din Cartă și art. 6 TUE [3]. Metoda jurisprudențială a fost aplicată pentru evaluarea rolului CJUE, în special în cauza *Digital Rights Ireland* [8]. Metoda instituțională a permis examinarea rolului Agenției pentru Drepturi Fundamentale, al Ombudsmanului European, al Comisiei Europene și al Parlamentului European [9]. Metoda documentară a fost utilizată pentru analiza rapoartelor anuale privind drepturile fundamentale, democrația și statul de drept [10]. Metoda sistemică a permis integrarea dimensiunii interne și externe a politicii europene privind drepturile omului într-un cadru coerent de analiză. Cercetarea are caracter calitativ și urmărește identificarea relației dintre normele juridice, instituțiile europene și aplicarea efectivă a drepturilor fundamentale. Prin

urmare, analiza nu se limitează la prezentarea cadrului normativ, ci urmărește evaluarea funcționalității acestuia în raport cu provocările contemporane: digitalizarea, migrația, securitatea, regresul democratic, dezinformarea, discriminarea și crizele geopolitice.

Rezultate și discuții.

Constituționalizarea drepturilor fundamentale în ordinea juridică a Uniunii Europene. Protecția drepturilor fundamentale în UE s-a dezvoltat gradual, printr-un proces de constituționalizare progresivă. În faza inițială a integrării europene, tratatele fondatoare nu conțineau un catalog explicit de drepturi fundamentale. Comunitățile Europene erau orientate în primul rând spre obiective economice: piața comună, libertățile economice, politica agricolă, uniunea vamală și cooperarea sectorială. Cu toate acestea, extinderea competențelor comunitare și impactul direct al dreptului european asupra persoanelor au impus integrarea drepturilor fundamentale în ordinea juridică europeană.

Curtea de Justiție a UE a jucat un rol decisiv în această evoluție, recunoscând drepturile fundamentale ca principii generale ale dreptului comunitar. Această jurisprudență a pregătit terenul pentru consacrarea formală a drepturilor fundamentale în tratate și, ulterior, pentru adoptarea Cartei drepturilor fundamentale. Prin Tratatul de la Lisabona, Carta a devenit obligatorie juridic, dobândind aceeași valoare cu tratatele [1]. Această evoluție poate fi interpretată ca o transformare a Uniunii Europene dintr-o comunitate de drept economic într-o comunitate de drept constituțional. Drepturile fundamentale nu mai sunt doar limite externe ale acțiunii instituțiilor europene, ci criterii interne de legitimitate juridică și politică, care condiționează exercitarea competențelor UE și stabilesc standarde de protecție pentru toate domeniile în care se aplică dreptul Uniunii.

Art. 2 TUE are o importanță deosebită, deoarece definește valorile fundamentale ale Uniunii. Aceste valori nu sunt simple principii politice, ci norme de referință pentru apartenența la Uniune, pentru funcționarea instituțiilor și pentru evaluarea statelor membre [1]. Statul de drept, democrația și respectarea drepturilor omului formează astfel nucleul identitar al UE. Art. 7 TUE, care permite constatarea existenței unui risc clar de încălcare gravă a valorilor Uniunii sau a unei încălcări grave și persistente, constituie un mecanism instituțional destinat protejării acestui nucleu normativ [1]. În același timp, art. 21 TUE extinde această logică în plan extern. Uniunea este obligată să promoveze în relațiile sale internaționale democrația, statul de drept, drepturile omului, principiile dreptului internațional și respectarea Cartei ONU [1]. Prin urmare, drepturile fundamentale nu sunt doar o chestiune internă a ordinii juridice europene, ci și un criteriu al acțiunii externe a UE.

Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene: structură, valoare juridică și aplicabilitate. Carta drepturilor fundamentale a UE reprezintă cel mai important document juridic al UE în domeniul drepturilor fundamentale. Structura sa este construită în jurul a șase categorii valorice: Demnitate, Libertăți, Egalitate, Solidaritate, Drepturile cetățenilor și Justiție. Această arhitectură reflectă o viziune integrată asupra drepturilor, reunind într-un singur document drepturi civile, politice, economice și sociale.

Titlul I, „Demnitatea”, include dreptul la demnitate umană, dreptul la viață, dreptul la integritate fizică și psihică, interzicerea torturii, a pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante, interzicerea sclaviei și a muncii forțate. Demnitatea umană este plasată în centrul Cartei, ceea ce arată că toate celelalte drepturi trebuie interpretate în lumina respectului pentru persoana umană [3].

Titlul II, „Libertățile”, include drepturi precum libertatea și siguranța, respectarea vieții private și de familie, protecția datelor cu caracter personal, libertatea de gândire, conștiință și religie, libertatea de exprimare și de informare, libertatea de întrunire și asociere, libertatea artelor și științelor, dreptul la educație, libertatea profesională și dreptul de a munci, libertatea de a desfășura o activitate comercială, dreptul de proprietate, dreptul de azil și protecția în caz de îndepărtare, expulzare sau extrădare [3].

Titlul III, „Egalitatea”, consacră egalitatea în fața legii, nediscriminarea, diversitatea culturală, religioasă și lingvistică, egalitatea între femei și bărbați, drepturile copilului, drepturile persoanelor în vârstă și integrarea persoanelor cu dizabilități. Acest titlu are o relevanță specială în contextul provocărilor contemporane legate de discriminare, rasism, xenofobie, antisemitism, discurs al urii și excludere socială [10].

Titlul IV, „Solidaritatea”, include drepturile lucrătorilor, protecția împotriva concedierii nejustificate, condiții de muncă echitabile, interzicerea muncii copiilor, protecția vieții de familie și profesionale, securitatea socială, asistența socială, protecția sănătății, accesul la servicii de interes economic general, protecția mediului și protecția consumatorilor. Prin acest titlu, Carta depășește modelul liberal clasic al drepturilor și consacră dimensiunea socială a integrării europene [3].

Titlul V, „Drepturile cetățenilor”, reflectă statutul cetățeniei europene și include dreptul de vot și de a candida la alegerile pentru Parlamentul European și la alegerile locale, dreptul la bună administrare, accesul la documente, dreptul de petiționare, libertatea de circulație și de ședere și protecția diplomatică și consulară [3].

Titlul VI, „Justiția”, consacră dreptul la o cale de atac eficientă și la un proces echitabil, prezumția de nevinovăție și dreptul la apărare, principiile legalității și proporționalității infracțiunilor și pedepselor, precum și dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori pentru aceeași infracțiune [3].

Aplicabilitatea Cartei este reglementată prin art. 51, care precizează că dispozițiile sale se adresează instituțiilor, organelor, oficiilor și agențiilor Uniunii, precum și statelor membre numai atunci când acestea pun în aplicare dreptul Uniunii [3]. Această limitare este fundamentală. Carta nu transformă Uniunea într-un garant general al tuturor drepturilor fundamentale din statele membre, ci se aplică în cadrul competențelor UE și în domeniile reglementate de dreptul Uniunii.

Art. 52 din Cartă stabilește condițiile restrângerii exercițiului drepturilor și libertăților. Orice limitare trebuie să fie prevăzută de lege, să respecte substanța drepturilor și libertăților, să fie necesară și să răspundă efectiv unor obiective de interes general recunoscute de Uniune sau necesității protejării drepturilor și libertăților altora [3]. Acest cadru consacră principiul proporționalității ca instrument central de evaluare a compatibilității măsurilor publice cu drepturile fundamentale.

Raportul dintre Carta UE și Convenția europeană a drepturilor omului. Relația dintre Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene și Convenția europeană a drepturilor omului reprezintă una dintre cele mai importante teme ale dreptului european contemporan. CEDO, adoptată în cadrul Consiliului Europei, constituie principalul instrument regional de protecție a drepturilor omului în Europa [15], care este interpretată și aplicată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, ale cărei hotărâri au avut un impact major asupra sistemelor juridice naționale.

În ordinea juridică a UE, Convenția europeană a drepturilor omului are o dublă relevanță. Pe de o parte, drepturile garantate de CEDO constituie principii generale ale dreptului Uniunii. Pe de altă parte, Carta prevede că drepturile care corespund celor garantate de CEDO au același înțeles și aceeași întindere ca în Convenție, fără a împiedica dreptul Uniunii să acorde o protecție mai extinsă [3].

Art. 6 alin. (2) TUE prevede că Uniunea aderă la Convenția europeană a drepturilor omului [1]. Această prevedere exprimă intenția de a supune acțiunea UE unui control extern specializat în materia drepturilor omului. Totuși, procesul de aderare s-a dovedit dificil. În Avizul 2/13, Curtea de Justiție a Uniunii Europene a considerat că proiectul de acord privind aderarea UE la CEDO era incompatibil cu dreptul Uniunii, invocând mai multe probleme privind autonomia ordinii juridice a UE, competențele CJUE și specificitatea dreptului european [6]. Această situație a generat o dezbatere amplă. Pe de o parte, aderarea UE la CEDO ar consolida coerența sistemului european de protecție a drepturilor omului și ar permite un control extern asupra actelor UE. Pe de altă parte, CJUE insistă asupra protejării autonomiei dreptului Uniunii. Negocierile reluate și proiectul revizuit din 2023 arată că problema rămâne actuală și complexă [7].

Din punct de vedere academic, raportul dintre Cartă și CEDO poate fi interpretat ca o relație de complementaritate tensionată. Complementaritatea rezultă

din faptul că ambele instrumente urmăresc protecția drepturilor fundamentale și se influențează reciproc. Tensiunea rezultă din existența a două ordini juridice distincte, cu instanțe diferite și cu mecanisme proprii de interpretare. Pentru justițiabili, această relație poate crea atât oportunități, cât și incertitudini. Oportunitatea constă în existența mai multor niveluri de protecție. Incertitudinea apare atunci când standardele, competențele sau mecanismele procedurale nu sunt perfect aliniate.

Rolul Curții de Justiție a Uniunii Europene în protecția drepturilor fundamentale. Curtea de Justiție a Uniunii Europene are un rol esențial în transformarea drepturilor fundamentale din principii generale în garanții juridice efective. Prin jurisprudența sa, CJUE interpretează Carta, stabilește condițiile aplicării acesteia și verifică validitatea actelor europene sau compatibilitatea măsurilor naționale cu dreptul Uniunii.

Un exemplu fundamental îl constituie hotărârea în cauzele conexate *Digital Rights Ireland* și *Seitlinger*, în care Curtea a invalidat Directiva 2006/24/CE privind păstrarea datelor generate sau prelucrate în legătură cu furnizarea serviciilor de comunicații electronice. Directiva obliga furnizorii de servicii să păstreze anumite date pentru o perioadă determinată, în scopul combaterii criminalității grave. CJUE a constatat că această obligație implica o ingerință de amploare în dreptul la respectarea vieții private și în dreptul la protecția datelor cu caracter personal, consacrate de art. 7 și 8 din Cartă [3]. Importanța hotărârii constă în mai multe aspecte. În primul rând, Curtea a demonstrat că securitatea publică nu poate justifica măsuri generalizate, nediferențiate și disproporționate. În al doilea rând, a confirmat că protecția datelor cu caracter personal constituie un drept fundamental autonom, nu doar o extensie a dreptului la viață privată. În al treilea rând, a arătat că actele legislative ale UE pot fi anulate atunci când nu respectă standardele Cartei [8]. Această jurisprudență este deosebit de relevantă în contextul digitalizării accelerate. Dezvoltarea tehnologiilor de supraveghere, a inteligenței artificiale, a platformelor digitale și a sistemelor de colectare masivă a datelor creează riscuri noi pentru drepturile fundamentale. În acest context, CJUE devine un actor indispensabil pentru stabilirea echilibrului dintre securitate, inovație, piață digitală și protecția persoanei.

Rolul Curții nu se limitează la dreptul la viață privată. CJUE a contribuit la dezvoltarea standardelor privind nediscriminarea, drepturile lucrătorilor, accesul la justiție, azilul, cooperarea judiciară, protecția consumatorilor și statul de drept. Prin urmare, Carta funcționează ca instrument transversal, aplicabil într-o gamă largă de domenii ale dreptului Uniunii [3]. Totuși, eficiența jurisdicțională a Cartei depinde de accesul persoanelor la justiție, de capacitatea instanțelor naționale de a aplica dreptul UE și de disponibilitatea acestora de a adresa întrebări preliminare CJUE. Instanțele naționale sunt, în acest sens, primele garanții ale drepturilor fundamentale europene.

Cooperarea dintre instanțele naționale și CJUE reprezintă una dintre cele mai importante caracteristici ale protecției multilaterale a drepturilor în spațiul european.

Mecanisme instituționale de protecție a drepturilor fundamentale în UE. Arhitectura europeană de protecție a drepturilor fundamentale nu se reduce la tratate și jurisprudență. Ea include un ansamblu de instituții, proceduri, mecanisme de monitorizare și instrumente financiare. Această pluralitate reflectă caracterul complex al protecției drepturilor, care necesită nu doar norme juridice, ci și instituții capabile să monitorizeze, să prevină, să raporteze și să corecteze încălcările.

Comisia Europeană are un rol central în monitorizarea aplicării Cartei. Rapoartele anuale privind aplicarea Cartei oferă o evaluare periodică a modului în care drepturile fundamentale sunt respectate în politicile UE și în statele membre atunci când acestea aplică dreptul Uniunii [9]. Strategia Comisiei pentru consolidarea aplicării Cartei urmărește creșterea vizibilității acesteia, îmbunătățirea utilizării sale de către instituții și statele membre și consolidarea cooperării cu societatea civilă [5].

Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene are o funcție distinctă, bazată pe colectarea datelor, cercetare, analiză și furnizarea de expertiză instituțiilor UE și statelor membre. Raportul privind drepturile fundamentale din 2025 oferă o imagine asupra provocărilor recente, inclusiv discriminarea, rasismul, excluziunea socială, drepturile copilului, migrația, protecția datelor, accesul la justiție și spațiul civic [10]. Valoarea adăugată a FRA constă în capacitatea de a transforma problemele juridice în date empirice utile pentru politici publice.

Ombudsmanul European contribuie la protecția drepturilor prin investigarea cazurilor de administrare defectuoasă în instituțiile și organismele UE. Deși nu are atribuții jurisdicționale, Ombudsmanul joacă un rol important în promovarea bunei administrări, transparenței, responsabilității și respectării drepturilor cetățenilor în relația cu instituțiile europene.

Parlamentul European are, la rândul său, o funcție politică importantă în apărarea drepturilor fundamentale. Prin rezoluții, dezbateri, rapoarte și control democratic, Parlamentul contribuie la menținerea drepturilor omului pe agenda europeană. Acest rol este vizibil atât în politica internă a UE, cât și în acțiunea externă, în special prin susținerea democrației, a libertății de exprimare și a societății civile.

Procedura prevăzută de art. 7 TUE constituie mecanismul cel mai sever de protejare a valorilor fundamentale ale Uniunii. Aceasta poate fi activată în cazul existenței unui risc clar de încălcare gravă a valorilor Uniunii sau al unei încălcări grave și persistente [1]. Totuși, procedura are limite politice semnificative, deoarece necesită majorități ridicate și, în anumite etape, unanimitate. Prin urmare, deși art. 7 TUE are o valoare simbolică și juridică importantă, eficiența sa depinde de voința politică a statelor membre.

Programul „Cetățeni, Egalitate, Drepturi și Valori” 2021–2027. Programul „Cetățeni, Egalitate, Drepturi și Valori” 2021–2027 reprezintă unul dintre cele mai importante instrumente financiare ale Uniunii Europene pentru promovarea drepturilor fundamentale în interiorul Uniunii. Instituit prin Regulamentul (UE) 2021/692, programul urmărește protejarea și promovarea valorilor consacrate în tratate și în Cartă, sprijinind organizațiile societății civile, autoritățile locale, actorii educaționali și comunitățile vulnerabile [4].

Importanța programului CERV rezultă din faptul că protecția drepturilor fundamentale nu poate fi realizată exclusiv prin mecanisme juridice și instituționale. Este necesară implicarea societății civile, educația pentru drepturi, participarea cetățenească și sprijinul pentru grupurile vulnerabile. Programul CERV recunoaște acest lucru și finanțează proiecte care promovează egalitatea, combat discriminarea, previn violența, susțin drepturile copilului, promovează participarea democratică și întăresc memoria europeană [4]. Acest program are o semnificație specială în contextul reducerii spațiului civic în unele state europene. Organizațiile neguvernamentale, jurnaliștii, apărătorii drepturilor omului și actorii civici se confruntă uneori cu presiuni politice, dificultăți financiare sau campanii de delegitimare. Prin finanțarea acestora, UE contribuie la menținerea infrastructurii democratice a societăților europene.

CERV are și o dimensiune educațională importantă. Drepturile fundamentale nu pot fi apărate eficient dacă cetățenii nu le cunosc, iar funcționarii publici, judecătorii, procurorii, polițiștii, profesorii și reprezentanții administrației nu sunt formați în spiritul respectării lor. De aceea, creșterea vizibilității Cartei și includerea drepturilor fundamentale în educația juridică și civică sunt condiții esențiale pentru eficiența pe termen lung a sistemului european [4].

Dimensiunea externă a politicii UE privind drepturile omului. Uniunea Europeană se definește nu doar ca o comunitate internă de valori, ci și ca actor global al drepturilor omului. Art. 21 TUE stabilește că acțiunea externă a Uniunii trebuie să promoveze democrația, statul de drept, universalitatea și indivizibilitatea drepturilor omului, respectarea demnității umane, egalitatea, solidaritatea și respectarea principiilor Cartei ONU și ale dreptului internațional [1].

Planul de acțiune al UE pentru drepturile omului și democrație 2020–2027 constituie documentul strategic central al acestei dimensiuni externe. El stabilește priorități privind protejarea persoanelor, construirea societăților reziliente, promovarea unui sistem global pentru drepturile omului și democrație, utilizarea noilor tehnologii în mod compatibil cu drepturile fundamentale și cooperarea multilaterală [11].

Rapoartele anuale privind drepturile omului și democrația în lume oferă o imagine a implicării UE în diferite regiuni și state. Raportul pentru anul 2024 confirmă

rolul UE în susținerea drepturilor omului, democrației, societății civile, egalității de gen, protecției minorităților, libertății de exprimare și combaterii impunității [12].

Participarea UE în forurile ONU pentru drepturile omului reprezintă un element esențial al acestei strategii. Prioritățile UE pentru forurile ONU în domeniul drepturilor omului în anul 2025 evidențiază angajamentul pentru protecția sistemului multilateral, susținerea universalității drepturilor omului, combaterea discriminării și protejarea apărătorilor drepturilor omului [13].

Mecanismul evaluării periodice universale, administrat în cadrul Consiliului ONU pentru Drepturile Omului, este important pentru politica UE deoarece permite evaluarea situației drepturilor omului în toate statele membre ONU. Acest mecanism oferă un cadru de dialog, recomandări și monitorizare, iar UE îl sprijină ca parte a angajamentului său pentru multilateralism [14]. Totuși, dimensiunea externă a politicii UE privind drepturile omului se confruntă cu provocări importante. În unele cazuri, promovarea drepturilor omului intră în tensiune cu interesele de securitate, migrație, energie sau stabilitate regională. Această tensiune afectează percepția asupra coerenței și credibilității UE. Pentru a rămâne un actor normativ relevant, Uniunea trebuie să evite aplicarea selectivă a standardelor și să asigure o legătură mai fermă între valorile proclamate și deciziile sale externe.

Drepturile fundamentale în contextul noilor provocări europene. Protecția drepturilor fundamentale în Uniunea Europeană trebuie analizată și în raport cu noile provocări care afectează societățile europene. Una dintre cele mai importante este digitalizarea. Dezvoltarea tehnologiilor digitale creează oportunități pentru participare, inovare și acces la servicii, dar produce și riscuri privind viața privată, protecția datelor, supravegherea, manipularea informațională și discriminarea algoritmică. Hotărârea *Digital Rights Ireland* a demonstrat că standardele Cartei sunt aplicabile și în acest domeniu, iar principiile necesității și proporționalității trebuie respectate inclusiv în politicile de securitate digitală [8]. O altă provocare este migrația. Uniunea Europeană trebuie să asigure un echilibru între controlul frontierelor, securitate, solidaritate și respectarea drepturilor persoanelor aflate în nevoie de protecție. Dreptul de azil, interzicerea returnării către state unde există risc de tortură sau tratamente inumane, drepturile copilului și protecția persoanelor vulnerabile reprezintă elemente fundamentale ale ordinii juridice europene [15].

Regresul democratic și presiunile asupra statului de drept constituie o provocare internă majoră. Independența justiției, libertatea mass-mediei, pluralismul politic, protecția minorităților și combaterea corupției sunt condiții pentru respectarea efectivă a drepturilor. Atunci când statul de drept este afectat, protecția drepturilor devine fragilă, deoarece garanțiile juridice depind de instituții independente și funcționale [9].

Dezinformarea și discursul urii reprezintă o altă problemă majoră. Aceste fenomene afectează libertatea de exprimare, egalitatea, demnitatea umană și funcționarea proceselor democratice. Combaterea lor necesită măsuri echilibrate, deoarece protecția spațiului democratic nu trebuie să devină pretext pentru restrângeri disproporționate ale libertății de exprimare [10]. În acest context, educația pentru drepturile fundamentale devine indispensabilă. Cunoașterea Cartei, a CEDO, a mecanismelor europene și a drepturilor cetățenești trebuie consolidată în mediul academic, în administrație, în justiție și în societatea civilă. Fără cultură juridică și democratică, drepturile fundamentale riscă să rămână norme abstracte, insuficient cunoscute și slab utilizate [4].

Concluzii și recomandări. UE a dezvoltat un cadru juridic și instituțional complex pentru protecția drepturilor fundamentale. Carta drepturilor fundamentale, Tratatul de la Lisabona, jurisprudența Curții de Justiție a UE, activitatea Agenției pentru Drepturi Fundamentale, Ombudsmanul European, rapoartele Comisiei și mecanismele de monitorizare a statului de drept formează o arhitectură normativă avansată, capabilă să ofere protecție juridică efectivă persoanelor aflate în sfera de aplicare a dreptului UE. Totuși, eficiența acestui sistem depinde de aplicarea consecventă a standardelor fundamentale. UE trebuie să evite decalajul dintre retorica valorilor și practica instituțională, atât în interiorul Uniunii, cât și în relațiile sale externe. În plan intern, este necesară consolidarea mecanismelor de monitorizare a statului de drept, protejarea independenței justiției, sprijinirea societății civile și asigurarea unei aplicări uniforme a Cartei. În plan extern, UE trebuie să coreleze mai ferm promovarea drepturilor omului cu politicile sale de securitate, migrație, dezvoltare și cooperare internațională.

Se recomandă consolidarea educației juridice privind Carta drepturilor fundamentale, creșterea vizibilității programului CERV, intensificarea dialogului dintre instituțiile UE și societatea civilă, finalizarea procesului de aderare a UE la CEDO și dezvoltarea unor instrumente mai clare de evaluare a impactului politicilor europene asupra drepturilor fundamentale. De asemenea, rapoartele UE privind drepturile omului ar trebui să includă o consultare mai largă a actorilor locali, pentru a reduce discrepanțele dintre evaluările oficiale și realitățile din teren. Pentru mediul academic, tema protecției drepturilor fundamentale în UE oferă un câmp amplu de cercetare interdisciplinară. Ea poate fi abordată din perspectiva dreptului european, relațiilor internaționale, studiilor de securitate, politicilor publice, sociologiei juridice și studiilor democratice. În special, cercetările viitoare ar trebui să examineze aplicarea Cartei în statele membre și în statele candidate, impactul digitalizării asupra drepturilor, rolul societății civile în protecția valorilor europene și coerența dintre dimensiunea internă și externă a politicii UE privind drepturile omului.

În concluzie, UE se afirmă ca un actor juridic și politic important în protecția drepturilor fundamentale. Forța sa normativă depinde însă de coerență, credibilitate și capacitatea de a transforma valorile proclamate în garanții efective pentru persoane, comunități și societăți democratice. Drepturile fundamentale nu constituie un capitol marginal al integrării europene, ci fundamentul său normativ, identitar și politic.

Referințe bibliografice

1. Uniunea Europeană. (2016). Tratatul privind Uniunea Europeană, versiune consolidată. *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, C 202*, 13–46. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:02016M/TXT-20200301
2. Uniunea Europeană. (2016). Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, versiune consolidată. *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, C 202*, 47–360. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9e8d52e1-2c70-11e6-b497-01aa75ed71a1.0020.01/DOC_3&format=PDF
3. Uniunea Europeană. (2016). Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene. *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, C 202*, 389–405. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT
4. EUR-Lex. (2022, January 14). *Programul „Cetățeni, egalitate, drepturi și valori” (2021–2027)*. https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/summary/citizens-equality-rights-and-values-programme-2021-2027.html
5. European Commission. (2020, December 2). *Strategy to strengthen the application of the Charter of Fundamental Rights in the EU* (COM(2020) 711 final). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0711
6. Curtea de Justiție a Uniunii Europene. (2014, 18 decembrie). *Avizul 2/13 al Curții: Aderarea Uniunii Europene la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale* (ECLI:EU:C:2014:2454). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:62013CV0002
7. KENNEDY, H. (2026, May). *EU accession to the European Convention on Human Rights: 2023 draft accession agreement* (Briefing PE 789.301). European Parliamentary Research Service. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2026/789301/EPRS_BRI(2026)789301_EN.pdf.
8. Curtea de Justiție a Uniunii Europene. (2014, 8 aprilie). *Hotărârea Curții (Marea Cameră) în cauzele conexate C-293/12 și C-594/12, Di-*

gital Rights Ireland Ltd împotriva Minister for Communications, Marine and Natural Resources și alții și Kärntner Landesregierung și alții (ECLI:EU:C:2014:238). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:62012CJ0293

9. European Commission. (n.d.). *Annual reports on the application of the Charter*. https://commission.europa.eu/topics/human-rights/your-fundamental-rights-eu/annual-reports-application-charter_en
10. European Union Agency for Fundamental Rights. (2025). *Fundamental rights report 2025*. Publications Office of the European Union. https://fra.europa.eu/en/publication/2025/fundamental-rights-report-2025
11. European Commission, & High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy. (2020, March 25). *EU Action Plan on Human Rights and Democracy 2020–2027* (JOIN(2020) 5 final). https://eupolcopps.eu/uploads/17259689171835252362.pdf
12. High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy. (2025). *2024 annual report on human rights and democracy in the world*. European External Action Service. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2025/Annual%20Report%20on%20Human%20Rights%20and%20Democracy%202024.pdf
13. European External Action Service. (2025, January 31). *EU priorities for UN human rights fora in 2025*. Delegation of the European Union to the United Nations in Geneva. https://www.eeas.europa.eu/delegations/un-geneva/eu-priorities-un-human-rights-fora-2025_en
14. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (n.d.). *Universal periodic review*. United Nations. https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/upr/upr-home
15. Council of Europe. (2021). *Convenția europeană a drepturilor omului: Amendată de Protocoalele nr. 11, 14 și 15, completată de Protocolul adițional și de Protocoalele nr. 4, 6, 7, 12, 13 și 16*. European Court of Human Rights. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ron